Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 14. rujna 2026.
https://doi.org/10.20901/pm.63.3.05

"Rodna ideologija" kao okvir mobilizacije: Analiza intervjua s akterima kršćanske desnice u Hrvatskoj

IVAN TRANFIĆ
Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Sažetak

Ovaj članak analizira kako akteri kršćanske desnice u Hrvatskoj razumiju i koriste pojam "rodne ideologije" kao okvir političke mobilizacije. Polazeći od političke sociologije društvenih pokreta i interpretativne političke znanosti, rad ispituje značenja koja sami akteri pridaju tom pojmu te njegove epistemološke i političke funkcije. Empirijska analiza temelji se na 22 polustrukturirana intervjua s ključnim predstavnicima konzervativnih udruga, građanskih inicijativa i stranaka pokreta prikupljena u razdoblju od 2010. do 2020. godine. Tematska analiza pokazuje da "rodna ideologija" funkcionira kao fleksibilan i povezujući označitelj koji prvenstveno obuhvaća rodnu ravnopravnost, reproduktivna prava, LGBTIQ+ politike i seksualni odgoj, pri čemu često mobilizira prikrivene oblike homofobije i transfobije. Ključni nalaz rada jest da se značenje tog pojma sustavno razlikuje prema položaju aktera: elite pokreta artikuliraju "rodnu ideologiju" kao koherentan kvazianalitički okvir, a operativna baza doživljava je kao difuznu, afektivno nabijenu kategoriju prakse. Ta razlika olakšava istodobno ideološku koherenciju i široku mobilizaciju pokreta.

Ključne riječi: antirodni pokret, društveni pokreti, interpretativna politologija, okviri mobilizacije, kršćanska desnica, rodna ravnopravnost

1. Uvod

Ovaj članak analizira kako se pojam "rodne ideologije" (RI) uspostavio kao središnji okvir antirodne mobilizacije u Hrvatskoj te što taj okvir znači samim akterima kršćanske desnice koji se njime koriste. Iako je u Hrvatskoj od početka 2000-tih donekle zabilježen pad homofobije (Baketa *et al.*, 2021), prihvaćanje LGBTIQ+ osoba i danas je krhko. Feminističke i LGBTIQ+ organizacije iskoristile su političko

otvaranje nakon 2000. godine, kao i uvjetovanost Europske unije koja je uvedena u hrvatsko zakonodavstvo s početkom pristupnih pregovora (Irvine i Sutlović, 2015), pri čemu su se feministkinje uglavnom usmjerile na pitanja patrijarhalnog nasilja u obitelji (Spehar, 2012). Transakcijska i često odozgo nametnuta provedba politika rodnog obrazovanja, zajedno s krhkošću i fragmentiranošću LGBTIQ+ aktivizma (Bilić i Kajinić, 2016), pridonijele su jačanju antirodne reakcije, uokvirene kao demokratska politizacija moralnih politika, slično slučaju Poljske (Rawłuszko, 2021). Analizirajući slučaj tzv. "vrtića jednakosti" u Poljskoj, Rawłuszko (2021) tvrdi da projekti rodne ravnopravnosti koje provode birokratski akteri, bez spontane inicijative lokalnih feminističkih akterica i dugotrajne političke organizacije, mogu potaknuti antirodnu mobilizaciju. Pojavu politike usmjerene protiv RI-ja treba stoga kontekstualizirati i u tom, često *top-down* načinu uvođenja progresivnih promjena i politika moralnosti u Hrvatsku.

Polazeći od uvida da su antirodni pokreti transnacionalno umreženi i da je denuncijacijski repertoar RI-ja nastajao u širem katoličko-konzervativnom polju, rad najprije smješta hrvatski slučaj u kontekst političkih promjena u novom tisućljeću, europeizacije i krize demokratskog predstavništva, gdje moralne politike postaju pogodno mjesto za populističku politizaciju i "politiku straha". Temeljni cilj članka je rekonstruirati unutarnju semantiku okvira: kako lideri i ključni organizacijski akteri tumače RI, koje epistemološke i političke funkcije taj pojam obavlja te o čemu ovise razlike u načinu na koji se pojam koristi unutar samog pokreta. Teorijski, rad spaja političku sociologiju društvenih pokreta s interpretativnom političkom znanošću, a pojam "rodne ideologije" razmatra i kroz koncepte praznog označitelja i lanca ekvivalencija, "simboličkog ljepila", te kroz Brubakerovu distinkciju kategorija analize i kategorija prakse. Time se RI tretira kao okvir kolektivnog djelovanja koji istodobno dijagnosticira problem i krivca, nudi smjer rješenja na temelju "obiteljskih vrijednosti" te motivira sudjelovanje i stabilizira identitet pokreta, pri čemu se neprijatelj često konstruira kao apstraktan, ali sveprisutan. Empirijski, članak se oslanja na 22 polustrukturirana intervjua s ključnim osobama iz 14 organizacija antirodnog pokreta (udruge, građanske inicijative i stranke pokreta) aktivnih u razdoblju od 2010. do 2020., prikupljena namjernim uzorkovanjem, uz postignutu tematsku saturaciju.

2. Antirodni pokreti i kršćanska desnica

Antirodni pokreti su heterogena mreža konzervativnih, religijskih i radikalno desnih aktera koji se protive "rodnoj ideologiji" u korist heteronormativnih obiteljskih vrijednosti. Protivljenje rodnoj ravnopravnosti i LGBTIQ+ pravima dobilo je novi zamah u posljednjem desetljeću. Taj zamah uglavnom je rezultat inovativnih strategija i diskurzivnih formulacija ili denuncijacijskih okvira smišljenih u srcu Vatika-

na (vidi: Bracke i Paternotte, 2016; Case, 2016; Garbagnoli, 2016) o "teoriji roda", "rodnoj ideologiji" ili jednostavno "rodu". RI navodno je opasna prijetnja koja širi neznanstvenu, politički motiviranu ideologiju koja razlikuje rod od biološkog spola kako bi uništila tradicionalne heteroseksualne obitelji i brak, indoktrinirala djecu i zbunila ih oko vlastitog roda/spola. Pomoću tog novog okvira antirodni pokret mobilizira se protiv ženskog i LGBTIQ+ aktivizma, seksualnih i reproduktivnih prava, istospolnih brakova i posvajanja, seksualnog i građanskog obrazovanja te politika rodne ravnopravnosti i nastoji potvrditi esencijalističke razlike između muškaraca i žena. "Rod" se osuđuje kao neautentičan sustav vrijednosti koji promiče "kulturu smrti", prijetnju djeci, "totalitarnu ideologiju socijalnog inženjeringa" ili "prikrivenu političku strategiju i zavjeru devijantnih i manjina" (Kuhar i Paternotte, 2017, str. 6–7). Iz analize mobilizacije resursa, organizacijskih mreža, izgradnje identiteta i kulturne proizvodnje pokreta razvidno je da jezgru transnacionalnih antirodnih napora čine mreže aktera kršćanske desnice. Kršćanska desnica može se definirati kao širok raspon (trans)nacionalnih organizacija, koalicija i mreža koje promiču "ortodoksnu kršćansku viziju i obranu tradicionalne nuklearne obitelji" (Buss i Herman, 2003) te smjeraju ukidanju prava na pobačaj kao i rodne i seksualne ravnopravnosti (Lo Mascolo, 2023).

Hrvatska je jedna od prvih država u kojoj je pokrenuta javna mobilizacija antirodnog pokreta, prvo 2006. godine protiv zdravstvenog i seksualnog odgoja, a zatim 2013. i protiv istospolnih brakova (Štulhofer i Hodžić, 2017; Gergorić, 2020). Uslijed vakuuma na političkom spektru desno od centra, kršćanska desnica i srodne stranke poput HRAST-a javljaju se, s jedne strane, kao otpor feminističkom i LGBTIQ+ pokretu te SDP-ovoj vladavini. S druge strane, oni su i kritika percipirane izdaje birača i demokršćanskih načela od HDZ-a, koji se uslijed europeizacije približio desnom centru (Tranfić, 2022). Akteri radikalne desnice iskoristili su emocionalnu zasićenost i snažan potencijal za ideološke podjele koje nose politike moralnosti (Petković, 2013) kako bi pod okvirom "rodne ideologije" nametnuli stavljanje nove teme na politički dnevni red. U tom smislu, konzervativna mobilizacija oko roda javlja se kao dio šire antiliberalne intelektualne i političke elaboracije radikalne desnice u Hrvatskoj (Đurašković, 2026). U specifičnom kontekstu oslabljenog HDZ-a i zakržljalog desnog civilnog društva, antirodni pokret se djelomično javlja i kao angažman Katoličke crkve u propagiranju konzervativne kulturne politike kroz nevladine udruge i građanske inicijative koje su tradicionalno tipične za liberalne i lijeve aktere (Kulenović, 2013). Osim toga, antirodni akteri usvajaju i okvire ljudskih prava i demokracije, preuzimajući ih od LGBTIQ+ pokreta, iako se nisu do kraja odrekli jezgre svoje argumentacije koja je utemeljena na moralizaciji (Vučković Juroš *et al*., 2020). U širem kontekstu krize gospodarstva i demokratskog predstavništva, antirodni pokreti su oblik reaktivne politizacije koja uvodi

elemente plebiscitarne i populističke demokracije protiv liberalnog konsenzusa uspostavljenog procesom ulaska Hrvatske u Europsku uniju (Kursar i Matan, 2022). Populistička politika antirodnih pokreta očituje se i u diskurzivnim strategijama koje pripadaju onome što Ruth Wodak naziva "politikom straha": obrtanje uloga žrtve i počinitelja, traženje žrtvenog jarca i konstrukcija teorija zavjere (Wodak, 2015). Radikalno desni populizam karakterizira ne samo vertikalno isključivanje elita već i horizontalno isključivanje nezaslužnih, devijantnih ili stranih drugih (Brubaker, 2017). Temelji populističke radikalno desne ideologije uključuju nativizam, autoritarizam i populizam (Mudde, 2007). Prioritiziranje heteronormativno definirane obitelji upravo je mjesto u kojem se sijeku nativistički stavovi radikalne desnice o etničkoj pripadnosti, spolu i religiji. Kao što je pokazao Norocel (2015) u kontekstu srednje i istočne Europe, religija se može koristiti u etnonacionalističkim projektima kao oznaka etničke pripadnosti, istovremeno jačajući reprodukciju heteronormativne koncepcije nacije prikazane kao proširena obitelj pod vodstvom muškarca-patrijarha. U slučaju hrvatske kršćanske desnice i antirodnog pokreta, nativizam se najjasnije kristalizirao u napadima na srpsku manjinu, između ostalog u neuspjelom zagovoru referenduma "Narod odlučuje" kojim bi se etničkim manjinskim zajednicama oduzelo pravo glasa u Saboru u slučaju glasanja za uspostavu vladine većine i za proračun.

Za razumijevanje koncepta "rodne ideologije" i antirodne kritike "roda" ključno je razlikovanje između kategorija analize i kategorija prakse. Ta distinkcija objašnjava zašto isti pojam u antirodnom diskursu funkcionira istodobno kao pseudoteorijski alat i kao nerefleksivna oznaka svakodnevnog političkog iskustva. Polazeći od Brubakera (2013), kategorije analize odnose se na pojmove koje društveni znanstvenici razvijaju kako bi analitički zahvatili društvene procese, a kategorije prakse su "narodne", svakodnevne kategorije kojima se akteri koriste kako bi sebi i drugima objasnili svijet. Ključno je da mnogi temeljni pojmovi društvenih znanosti, poput rase, nacije, identiteta ili demokracije, nisu čisto analitički, nego cirkuliraju između znanstvenog i političkog polja, pri čemu se njihova značenja međusobno preoblikuju. Problem nastaje kada se analitičke kategorije preuzmu izravno iz prakse ili kada se praktične kategorije koriste kao objašnjenja bez refleksivnog odmaka. Upravo se to događa s pojmom "rodne ideologije". Kako pokazuje Paternotte (2023), antirodni intelektualci i ideolozi ne odbacuju "rod" kao nešto izmišljeno ili nepostojeće, nego ga napadaju kao analitički okvir feminističke teorije koji smatraju politički i moralno neprihvatljivim. Za antirodni pokret RI stoga zauzima sličnu funkciju kao koncept patrijarhata u feminističkoj teoriji i praksi. Paralelno služi i kao analitički i kao politički termin, kao sustav koji objašnjava fundamentalnu političku realnost; sustav protiv kojeg se treba boriti. Istovremeno, zanimljivo je istaknuti da je katolička desnica sam koncept "rodne ideologije" djelomično

preuzela od kritičke teorije, psihologije i feminističkih studija kako bi mu izvrnula značenje. Feministička autorica Maria Olujić (1990, str. 477), primjerice, u radu o demografskim i društvenim promjenama u Jugoslaviji pisala je o "ustrajnosti tradicionalne rodne ideologije" usprkos socijalističkoj modernizaciji. Napokon, važno je napomenuti da je i sam pojam "rodnog identiteta" u (samo)shvaćanju feministkinja, LGBTIQ+ osoba te pojedinaca/ki općenito višeznačan kao kategorija analize i prakse (Brubaker, 2025). Ovaj rad stoga doprinosi analizom zrcalnog, ali različitog koncepta "rodne ideologije" onako kako se njime koristi kršćanska desnica.

Za Mayer i Sauer (2017), RI funkcionira kao prazan označitelj. Prazan označitelj u teoriji Ernesta Laclaua označava pojam koji nema stabilno i precizno značenje, nego služi kao simboličko mjesto u koje se mogu upisivati vrlo različiti, pa i međusobno nepovezani zahtjevi i nezadovoljstva. Takvi označitelji ne upućuju nužno na konkretne politike ili pojave, nego omogućuju da se heterogeni problemi povežu u jednu narativnu cjelinu. RI funkcionira upravo kao takav prazni označitelj. Ne označava nužno stvarnu, koherentnu ideologiju ili jasno definiran skup politika, nego emocionalno nabijenu negaciju širokog spektra pojava: od rodne ravnopravnosti, reproduktivnih prava i LGBTIQ+ politika do rodnih studija, spolnog odgoja i šire socijalne politike. Zbog svoje neodređenosti, pojam može istodobno obuhvatiti brige aktera protiv pobačaja, borce za prava muškaraca, antifeminističke, radikalno-feminističke (TERF), anti-LGBTIQ+, katoličko-konzervativne i desno-populističke pozicije. Mehanizam funkcioniranja okvira RI-ja je populistički i hegemonijski. Kroz tzv. *lanac ekvivalencija* (Laclau, 2005) različiti problemi i zahtjevi predstavljaju se kao dijelovi iste prijetnje, a RI postaje simbol koji tu raznoliku stvarnost prikazuje kao jedinstvenu cjelinu. Time se proizvodi jasna društvena granica između "nas" i "njih", pri čemu je potreban neprijatelj često apstraktan, ali sveprisutan. Kako se lanac širi, veza pojma s bilo kojim konkretnim zahtjevom slabi, a označitelj postaje sve prazniji i sve otvoreniji novim značenjima. U praksi se to vidi u njegovoj zamjenjivosti i fleksibilnosti: koristi se zajedno s pojmovima poput "rodna teorija", "dženderizam", "rodna zabluda" ili "rodni fašizam". Svi oni prizivaju narativ o navodnom ukidanju "prirodnog" spola i obitelji te služe kao pozadinska priča za delegitimiranje politika jednakosti.

U domeni političke mobilizacije, rane analize antirodnih pokreta (Kováts i Põim, 2015) terminu "rodne ideologije" pripisuju funkciju "simboličkog ljepila". Metafora RI-ja kao simboličkog ljepila označava način na koji se pojam roda koristi za povezivanje različitih, inače raznorodnih društvenih nezadovoljstava i političkih prijepora u jedinstveni okvir. RI pritom funkcionira kao zajednički označitelj koji objedinjuje kritike liberalne demokracije, elita, identitetskih politika i globalnih procesa te omogućuje izgradnju novog "zdravog razuma" utemeljenog na obitelji, naciji i religiji. Istodobno olakšava stvaranje širokih saveza između različitih aktera

koji se okupljaju oko zajedničkog neprijatelja, iako se u drugim pitanjima često razilaze. Dok Edenborg (2023) tvrdi da "rod" nije uvijek simbolično ljepilo antirodne politike, pokazujući kako su u Rusiji tu ulogu umjesto njega odigrale "tradicionalne vrijednosti", riječ je, zapravo, o različitim komplementarnim okvirima, tj. o dvije strane iste medalje (Tranfić, 2025). Naime, iz perspektive okvira kolektivnog djelovanja (Benford i Snow, 2000) "rodna ideologija" služi kao dijagnostički okvir koji identificira društvene probleme i pripisuje krivnju, a "obiteljske vrijednosti" služe kao prognostički okvir, usmjeravajući nas prema onim društvenim i političkim scenarijima koji štite i čuvaju heteronormativni *status quo* kao odgovarajući lijek. Kao što su Grzebalska i Pető (2018) demonstrirale na mađarskom slučaju, upravo su obiteljski studiji i politike familijalizma zamijenili rodne studije kao odgovarajuća antiliberalna alternativa.

2.1. "Rodna ideologija" kao okvir društvenog pokreta

Oslanjajući se na političku sociologiju društvenih pokreta i teoriju uokvirivanja (*framing*), koncept "rodne ideologije" ovdje se interpretira prvenstveno kao okvir društvenog pokreta. Okviri, osobito u kontekstu društvenih pokreta, mogu se definirati kao sheme interpretacije koje pojedincima omogućuju da lociraju, percipiraju, identificiraju i označe pojave u svojoj okolini. Preuzimajući Goffmanovu perspektivu, istraživači društvenih pokreta okvire definiraju kao sredstvo kojim se događajima pridaje značenje, organizira iskustvo i usmjerava djelovanje (Snow *et al.*, 1986). Oni nisu puki odraz stvarnosti, nego kognitivne i kulturne strukture kroz koje se stvarnost razumijeva i tumači. Specifičan interpretativni rad koji društveni pokreti provode naziva se uokvirivanje. Riječ je o aktivnom, konfliktnom i procesualnom fenomenu koji podrazumijeva sudjelovanje aktera u konstrukciji društvene stvarnosti (Benford i Snow, 2000). Rezultat tog procesa jesu okviri kolektivnog djelovanja, koji predstavljaju privremeno stabilizirane obrasce značenja nastale kroz političku i simboličku borbu. Uloga okvirâ kolektivnog djelovanja u društvenim pokretima ponajprije je mobilizacijska. Oni funkcioniraju kao na djelovanje usmjereni skupovi uvjerenja i značenja koji legitimiraju aktivnosti i kampanje pokreta, potiču uključivanje potencijalnih pristaša, nastoje pridobiti potporu šire javnosti te istodobno delegitimirati ili demobilizirati protivnike. U tom se smislu okviri ne obraćaju samo onima koji su već uvjereni, nego i onima koji se nalaze u poziciji promatrača.

Prethodno navedena istraživanja i interpretacije okvira "rodne ideologije" primarno su se oslanjale na sekundarne izvore, javne kampanje i formalne dokumente. Međutim, interpretativna politologija inzistira na razumijevanju toga kako sami akteri daju smisao onome što rade, što je i glavni cilj ovog rada. Temeljna istraživačka pitanja u ovom članku stoga su: Koja su različita značenja koncepta "rodne ideologije" za aktiviste kršćanske desnice u Hrvatskoj? Koje epistemološke i po-

litičke funkcije taj koncept obavlja? O čemu ovise razlike u značenju i korištenju tog koncepta od različitih aktera? Dakle, članak pristupa RI-ju kao pojmu koji je utemeljen u narativima, kategorijama i epistemološkim pretpostavkama aktera krš ćanske desnice. Dosadašnja literatura teorijski opisuje RI kao prazan označitelj, ali rijetko pokazuje kako se taj označitelj internalizira, artikulira i operacionalizira iz perspektive samih sudionika društvenog pokreta. Budući da je analizama okvira strateško uokvirivanje pokreta već detaljno proučeno (vidi: Vučković Juroš *et al*., 2020; Tranfić, 2022), ovaj rad rekonstruira unutrašnju semantiku okvira, što akteri misle da rade kada govore o RI-ju, kako kategoriziraju prijetnje i koje granice povlače kao smislene i relevantne. Polazeći od RI-ja kao okvira koji definira antirodni pokret, tematska analiza materijala dobivenog intervjuiranjem omogućava nam razumijevanje semantičkog polja politizacije roda *unutar* samog pokreta.

3. Metoda i podaci

U jedinom sveobuhvatnom preglednom radu postojeće literature o antirodnim pokretima Gergorić (2020) pokazuje da se istraživači ponajprije usmjeravaju na okvir i diskurs RI-ja te na strukture političkih prilika, pri čemu se kao glavne metodološke strategije koriste kritička analiza diskursa i tekstualna analiza novinskih članaka, priopćenja za javnost, sadržaja na društvenim mrežama i političkih govora. Takav istraživački fokus razotkriva dvostruk jaz u literaturi: s jedne strane nedovoljno posvećivanje pažnje djelovanju samih antirodnih aktera i njihovim percepcijama političkih prilika, a s druge strane izostanak "internalističkih", etnografskih istraživanja temeljenih na intervjuima. Taj je manjak već prepoznat i u širem području studija radikalne desnice (Blee, 2007; Castelli Gattinara, 2020).

Ova analiza smješta se unutar interpretativne političke znanosti, pristupa koji polazi od pretpostavke da su značenja konstitutivna za političko djelovanje i institucije. Umjesto da političke procese objašnjava prvenstveno kroz varijable, strukture ili racionalne interese, interpretativna politologija nastoji razumjeti kako sami akteri tumače svijet u kojem djeluju te kako ta tumačenja oblikuju njihove strategije i odnose moći (Bevir i Rhodes, 2016). Političko djelovanje pritom se ne promatra kao puka reakcija na objektivne okolnosti, nego kao smislotvorna praksa utemeljena u vjerovanjima i implicitnim pretpostavkama koje akteri često ne artikuliraju u potpunosti svjesno. U tom smislu, ovaj rad polazi od stajališta da se pojam "rodne ideologije" ne može adekvatno analizirati isključivo kao diskurzivni okvir u javnom prostoru, nego zahtijeva rekonstrukciju značenja kakva mu sami akteri pridaju. Fokus na intervjue omogućuje pristup upravo toj razini političkog smisla: načinu na koji antirodni akteri razumiju, objašnjavaju i vrednuju RI te kako ta shvaćanja strukturiraju njihovo djelovanje. U skladu s interpretativnim pristupom, analiza ne polazi od pretpostavke o unaprijed zadanim, racionalno artikuliranim motivima,

nego od ideje da su značenja uvijek ugrađena u šire mreže vjerovanja, moralnih kategorija i iskustava. Time se ovaj rad usmjerava na objašnjenje političkog djelovanja iz perspektive samih aktera, nudeći interpretaciju koja nastoji razumjeti, a ne reducirati njihove pozicije.

U ovom istraživanju koristi se najčešći tip intervjua u kvalitativnim istraživanjima – polustrukturirani intervju. Razlog za takav izbor leži u nastojanju da se objedini "najbolje od oba svijeta" (Flick, 2009). Naime, riječ je o kombinaciji standardiziranog popisa tematskih cjelina i pitanja, strukturiranih u okviru vodiča za intervju koji omogućuje usporedivost među slučajevima, te istodobno fleksibilnosti u formuliranju djelomično varijabilnih, otvorenih pitanja prilagođenih pojedinom kontekstu i sugovorniku, uz ostavljen prostor da ispitanici sami otvore dodatne, srodne teme koje smatraju relevantnima. Protokol za intervju razvijen je kao dio šireg istraživačkog projekta koji obuhvaća tri tematske cjeline: pitanja o vrijednostima i okvirima antirodnih aktera, pitanja o djelovanju i kontekstu djelovanja antirodnih aktera te pitanja o odnosima unutar šireg polja aktera. Za potrebe istraživačkih pitanja ovog članka analizirana su samo pitanja o okvirima, s naglaskom na shvaćanju RI-ja.

U analizu je uključen širok raspon aktera koji se u Hrvatskoj koriste okvirom RI-ja, uključujući konzervativne nevladine organizacije, inicijative građana te stranke pokreta (vidi tablicu na kraju članka). Kao sudionici intervjua odabrane su ključne osobe u svakoj organizaciji, definirane kao donositelji odluka na vodećim pozicijama, uključujući osnivače, čelnike, koordinatore ili stranačke kadrove odgovorne za relevantna tematska područja poput obiteljske i socijalne politike. S 22 obavljena intervjua i 14 uključenih organizacija postignuta je tematska saturacija, pri čemu su izvorno ciljane 2 do 3 osobe po organizaciji. Sve odabrane organizacije osnovane su ili su bile aktivne tijekom jedanaestogodišnjeg razdoblja obuhvaćenog analizom (2010.–2020.). U slučajevima kada ispitanici više nisu bili aktivno uključeni u pokret, intervju je bio usmjeren na razdoblje u kojem su obnašali vodeće funkcije. Primjenom namjernog uzorkovanja i metode "snježne grude" povećana je raznolikost ispitanika i organizacija kako bi se osigurala zastupljenost različitih frakcija unutar šireg pokreta. Izvorni plan uzorkovanja nije uključivao ciljanje sudionika s različitim organizacijskim položajima. Međutim, s obzirom na induktivnu relevantnost položaja sudionika u pokretu prilikom interpretacije podataka, intervjuirane osobe naknadno su kategorizirane u dvije skupine. U prvu su uključeni osnivači i vođe pokreta, uključujući: voditelje građanskih inicijativa, formalne predstavnike i predsjednike udruga, članove upravnih odbora udruga, osobe ovlaštene za zastupanje udruga i političke dužnosnike stranaka. U drugu skupinu uključeni su aktivisti i operativci pokreta, uključujući: lokalne i regionalne koordinatore volontera, koordinatore aktivnosti na terenu, uobičajene aktiviste u udrugama. Od

22 intervjuirane osobe, 13 je kategorizirano kao vođe, a 9 kao aktivisti pokreta. Svi ispitanici potpisali su obrazac za informirani pristanak koji im garantira povjerljivost i pravo povlačenja pristanka, te su shodno tome intervjui pseudonimizirani.[1]

Za organizaciju i kodiranje intervjua korišten je Atlas.ti 9, računalni softver za kvalitativnu analizu podataka. Proveden je standardizirani postupak tematske analize intervjua u skladu s preporukama kvalitativnih istraživača (Roulston, 2014; Willig, 2014; Lareau, 2021). U prvom koraku intervjui su čitani uz svjesno uvažavanje početnih pretpostavki, pri čemu su bilježeni opći komentari i isticane ključne izjave. U drugom koraku razvijeni su početni induktivni kodovi usklađeni s tematskim cjelinama i istraživačkim pitanjima. U trećem koraku razvijeni kodovi standardizirani su u teorijski utemeljene grupe kodova koje odgovaraju konceptima iz studija društvenih pokreta te su deduktivno korišteni za usporedbu i izdvajanje tema i obrazaca u intervjuima koji se ponavljaju. Analiza je provedena kroz iterativni proces koji je uključivao pisanje analitičkih bilješki, uz kontinuirano kretanje između pojedinačnih citata i korpusa intervjua u cjelini. Naposljetku, početni nalazi podvrgnuti su provjeri sustavnim traženjem protudokaza i negativnih slučajeva. Završna analiza i interpretacija usredotočene su na najsnažnije nalaze, odnosno na obrasce podataka koji su se najčešće i najdosljednije ponavljali. Za potrebe istraživačkih pitanja u ovom članku, fokus je na različitim shvaćanjima i definicijama "rodne ideologije" te na razumijevanju njezinih "uzroka" i "izvora".

4. Analiza značenja i funkcija koncepta "rodna ideologija"

4.1. Različita shvaćanja "rodne ideologije" – tematska analiza

Dosadašnje analize okvira "rodne ideologije" s pravom su istaknule njegovu funkciju "praznog" ili "povezujućeg označitelja" u različitim nacionalnim kontekstima (Mayer i Sauer, 2017; Darakchi, 2019). Kao takav, okvir RI-ja nije strogo vezan uz neko određeno pitanje, područje javnih politika ili društveni fenomen. Djeluje kao neodređeno vezivno tkivo za različite diskurse i prijetnje, ovisno o tome kako ga korisnici percipiraju. Ti diskursi obuhvaćaju, među ostalim, rodnu ravnopravnost, reproduktivna prava, LGBTIQ+ pitanja, obiteljsku i obrazovnu politiku te rodne studije. Budući da se dosadašnja istraživanja uglavnom oslanjaju na sekundarne izvore i pristupaju pokretu iz vanjske perspektive, cilj mi je bio dublje razumjeti kako lideri antirodnih inicijativa sami definiraju taj pojam. Ne bih li stekao uvid u njihovo razumijevanje RI-ja, postavio sam sljedeće početno pitanje: "U posljednjih nekoliko godina u hrvatskoj javnosti se često govori o rodnoj ideologiji. Kako biste

[1] S obzirom na to da mnoge organizacije uključene u analizu imaju mali broj službenih članova, posebice u vodstvu, eksplicitno otkrivanje bilo kakvih dodatnih podataka o njihovoj profesiji, specifičnoj poziciji u organizaciji ili spolu narušilo bi povjerljivost podataka.

vi objasnili što je to rodna ideologija?" U nastavku analiziram odgovore koje sam prikupio od čelnika antirodnih organizacija.

Nekolicina sugovornika izrazila je zbunjenost i teškoće u razumijevanju pojma "rod" odnosno "rodna ideologija" (Marija, A3; Izidora, A4; Gabrijel, A5; Katarina, A9; Marko, A18). Najčešći okvir kroz koji ga razumijevaju odnosi se na binarnu podjelu spola i roda. Jedna od ispitanica ovako opisuje svoje (ne)shvaćanje:

> *Mi živimo u malom mjestu pa smo mrvicu i zaštićeni u tom pitanju, tako da ne ulazi čovjek previše u to što bi to* [*rodna ideologija*] *značilo. Samo se vodiš time da znaš da je Bog stvorio muškarca i ženu, i to mi je neki temelj. A sad, sve drugo je... ne znam ni kak' bi to uopće nazvala.* (Izidora, A4)

Sugovornici se protive onome što vide kao pokušaj zamjene biološke kategorije spolova, muškog i ženskog, nejasnim i promjenjivim pojmom "rod". U njihovu narativu RI zagovara fluidno poimanje identiteta koje omogućuje pojedincima da proizvoljno mijenjaju rod neovisno o binarnom modelu spola (Eva, A2; Katarina, A9; Sebastijan, A21; Ante, A22). Marko (A18) taj fenomen izravno povezuje sa socijalnim konstruktivistima i njihovim nastojanjima da "unište prirodni poredak", a Eva (A2) i Ante (A22) interpretiraju RI kao oblik apsolutizacije slobode – odnosno slobodu koja je, po njihovu mišljenju, "otišla predaleko".

Drugo tematsko područje koje su ispitanici najčešće povezivali s RI-jem odnosi se na homoseksualnost, odnosno, šire gledano, na LGBTIQ+ pitanja. Na postavljeno pitanje, nekoliko sugovornika odmah je povezalo RI s temama vezanima uz seksualnost, ponajprije homoseksualnost, prava LGBTIQ+ osoba i istospolne brakove (Ivan, A1; Eva, A2; Josip, A10; Domagoj, A17).

> *Tko je kao homoseksualac potpuno slobodno izabrao svoj stil života, dakle, osobu istog spola, unatoč činjenici koju je već znao ranije, da neće moći zatrudnjeti, da neće moći imati dijete... sad se forsira da je taj čin među njima potpuno jednak činu između muškarca i žene koji može donijeti obiteljski život. Oni inzistiraju da se njih prizna kao obitelj, kao brak, iako brak muškarca i žene ima za društvo potpuno različite posljedice i rezultate.* (Josip, A10)

U tom i sličnim odgovorima rod se promatra kao ideologija koja nastoji izjednačiti heteroseksualni brak s "drugim zajednicama", premda on sam po sebi ne implicira nužno teme poput braka ili seksualnosti, tj. seksualne orijentacije. U tom smislu, lebdeće značenje različitih liberalnih i progresivnih stavova sakuplja se pod taj pojam, slično kao u kritici "woke" diskursa ili "kulture političke korektnosti" (Cammaerts, 2022). Nadalje, sudionik pogrešno tumači homoseksualnost kao "izabrani stil života", povezujući ga s prethodno spomenutim ekscesom slobode. Nadahnuti kršćanskim učenjem o odvajanju grijeha od grešnika, dvojica sugovornika istaknula su važnost razgraničenja između "homoseksualne osobe" i onoga što opi-

suju kao "rastuću propagandu i promociju LGBT agende" (Josip, A10; Luka, A12). Budući da homoseksualnost smatraju neprirodnom, tzv. propaganda percipira se kao prijetnja jer, prema njihovom mišljenju, a suprotno znanstvenim dokazima,[2] može dovesti do "indoktrinacije" te posljedično do porasta homoseksualnosti u društvu, osobito među djecom i mladima:

> *Kroz sve moguće televizijske programe, filmove, reklame, svugdje se ljude na neki način priprema da obitelj može biti istospolna. To je sve loše za čovjeka. Mislim da će nam djeca biti pogubljena i da će možda istraživati nešto što inače ne bi istraživali i potrošiti vrijeme. Na kraju će mnogi shvatiti da su pogriješili ali će im do tada proteći život.* (Marija, A3)

Treće najčešće spominjano značenjsko povezivanje RI-ja odnosi se na transrodne i transspolne identitete. U tom su kontekstu izražena dva učestala antirodna tropa, često u narativnoj formi. Prvi je prikaz zbunjenog djeteta koje, pod utjecajem RI-ja, želi promijeniti spol (Lovro, A13; Ana-Marija, A16). Drugi je figura transrodne žene koju ispitanici nazivaju muškarcem, a koja ulazi u ženski toalet pretvarajući se da je žena kako bi seksualno zlostavljala "prave" žene (Josip, A10; Adam, A15).

> *Imala sam jedno iskustvo u Njemačkoj: otišla sam na WC i tamo se našao transvestit, muškarac očito odjeven kao žena. Prostor je bio vrlo skučen, i bez ikakvih osuda prema toj osobi, meni je bilo jasno da je to muško i nije mi bilo svejedno biti u WC-u dok ispred vrata čeka muškarac. OK, ako se on osjeća kao žena, to je druga stvar, ali meni to nije bilo prirodno. Za mene je to primjer nametanja rodne ideologije, rušenja granica, a granice ipak moraju postojati; sve treba imati neku ravnotežu, ne može sve biti relativno.* (Ana-Marija, A16)

Prihvaćanje trans identiteta kao legitimnih i njihovo "promicanje" u javnom prostoru ispitanice tumače kao potencijalnu prijetnju djeci, kao normalizaciju patoloških poremećaja i/ili kao olakšavanje zlostavljanja cisrodnih žena. Trans osobe tako postaju "narodni vragovi" koji imaju središnju ulogu u pokušaju stvaranja moralne panike oko navodno ugroženih i ranjivih žrtava: (cis)žena i djece (Goode i Ben-Yehuda, 1994). Postojeća istraživanja pokazala su da antitrans grupe fabriciraju priče o nasilnosti trans osoba iz političkih razloga (vidi: Bagagli *et al*., 2021).

Nekoliko sugovornika poistovjećuje RI s pojmom rodne ravnopravnosti u širem smislu, pri čemu se kritizira "umjetno" izjednačavanje karijernih izbora muškaraca i žena na tržištu rada, kao i nagla nadzastupljenost žena u kulturi i fikciji (Ga-

[2] U studiji o prevalenciji različitih oblika seksualne orijentacije u 28 zemalja (Rahman *et al*., 2020) nije utvrđena povezanost ni homoseksualnosti ni biseksualnosti s permisivnošću društvenih rodnih normi.

brijel, A5). Jedan sugovornik povezuje RI s pitanjem pobačaja, čime se nudi uvid u način na koji se taj inače zaseban tematski okvir može povezati s okvirom RI-ja:

> *Mislim da rodna ideologija sa sobom donosi i teme za i protiv pobačaja* [...] *Marš za slobodu okuplja različite ljude pod istim kišobranom. Oni ne marširaju samo za pobačaj nego i za nešto puno šire, za neke navodne slobode u koje se ubraja i rodna ideologija.* (Eva, A2)

Ovaj primjer ilustrira kako se antirodni pokret definira *ex negativo*, odnosno kao inherentno antiliberalan: predstavlja reakciju na liberalizirajuće tendencije u društvu, koje se smatraju problematičnima jer zahtijevaju prekomjernu slobodu. Teološkim rječnikom, pokušaji širenja slobode izbora i izražavanja u područjima roda, seksualnosti i reprodukcije tumače se kao voluntaristički i grešni pokušaji čovječanstva da se oslobodi vlastite naravi i antropološke stvarnosti (Tranfić, 2022). Pitanje reprodukcije dodatno je povezano s protivljenjem istospolnim brakovima kao "jalovim" zajednicama:

> *Muškarac i žena su oduvijek bili zajednica koja može stvoriti novi ljudski život. Zato su uvijek bili posebno tretirani – takva je obitelj oduvijek bila priznata kao temeljna stanica društva.* (Josip, A10)

Suprotno uobičajenoj tvrdnji kršćanske desnice da homoseksualne osobe traže "posebna prava", ovaj argument obrće narativ zahtijevajući posebno priznanje heteroseksualnoj obitelji zbog njezina reproduktivnog potencijala.

4.2. Uzroci i izvori "rodne ideologije" u Hrvatskoj

Na pitanje kada i kako je, prema njihovoj percepciji, rodna ideologija stigla u Hrvatsku, gotovo svi sugovornici označavaju rane 2000-te kao ključno razdoblje. Nakon završetka Domovinskog rata 1995. i pada nacionalističkog režima Franje Tuđmana nakon izbora 2000. godine, na vlast dolazi socijalno-liberalna Socijaldemokratska partija (SDP):

> *Bila sam svjesna da postoje homoseksualci i prije rata, ali sama ideologija tada nije postojala u javnosti. Negdje oko 2007.–2008., možda i ranije, ali tada nisam bila ovdje, već se osjetilo da se nešto promijenilo. Posebno tijekom SDP-ove vlade 2012. ta je ideologija, rekla bih, dobila čvrste temelje. Tada je već postojala određena hegemonija i velik dio javnog prostora bio je zauzet.* (Diana, A20)

Prema sugovornicima, lijevo-liberalne nevladine organizacije tada su zagovarale uvođenje spolnog odgoja koji bi sadržavao elemente RI-ja. Manji broj sugovornika smatra presudnim drugo SDP-ovo mandatsko razdoblje (2012.–2015.). Samo jedan sugovornik spominje razdoblje ratifikacije Istanbulske konvencije (2017.) i tada vladajući HDZ kao odgovorne aktere (David, A8). Zanimljivo je da većina

sugovornika identificira konkretne političke stranke kao ključne aktere uvođenja RI-ja u Hrvatsku, pri čemu se nevladine organizacije prikazuju kao produžena ruka stranih nevladinih aktera, "Zapada" ili lijevo orijentiranog SDP-a. U kontekstu snažno izraženog antipartijskog i antipolitičkog sentimenta u hrvatskom društvu, povezivanje progresivnih politika s političkim elitama predstavlja strateški iskoristivu poziciju. Takav obrazac tipičan je za diskurs desnog populizma koji se temelji na vertikalnoj i horizontalnoj isključenosti, gdje elite djeluju u sprezi s devijantnim Drugim (Brubaker, 2020). Djelovanje lokalnih LGBTIQ+ i feminističkih pokreta pritom se uvelike briše ili marginalizira.

Jedna od tvrdnji oko koje su se gotovo svi intervjuirani čelnici antirodnih organizacija složili jest da je RI "uvoz" sa Zapada, ponajprije iz Sjedinjenih Američkih Država (Marija, A3; Matej, A6; Lovro, A13), Kanade (Josip, A10; Adam, A15) i zapadne Europe (Antun, A11). Uobičajeni narativ sugerira da je Hrvatska u nepovoljnom položaju jer samo "slijedi" ili "kopira" trendove iz drugih zemalja, pri čemu se u nekim slučajevima javljaju i konspirativni tonovi o "perfidnom" uvođenju RI-ja "na mala vrata" (David, A8), uz tvrdnje da se "globalno stanovništvo priprema da prihvati stavove elite" (Eva, A2). Rodna ideologija tako se u diskursu mojih sugovornika konstruira kao kulturno-politički uvoz sa Zapada koji je posljedica globalizacije i otvaranja Hrvatske prema vanjskom svijetu nakon 2000-tih godina. Osim kao "uvoz", sudionici ju istodobno percipiraju i kao "nametnutu", "prisilnu" "propagandu" koja nije prirodna ni dio naše tradicije (Josip, A10; Ana-Marija, A16; Domagoj, A17).

> *Rodna ideologija u Hrvatskoj je, po meni, doslovna kopija onoga što ona već jest u državama u koje je prvo "penetrirala". Hrvatska, kao i mnoge zemlje na repu događaja, samo prati trendove. Ja bih rodnu ideologiju prvo nazvala trendom – nečim što se pojavljuje kao dio jednog popularizma o kojem danas "moraš nešto znati".* (Katarina, A9)

Taj aspekt antirodnog uokvirivanja već je opsežno analiziran u literaturi koja se bavi populističkim i nativističkim obilježjima antirodnih pokreta (Graff, 2016; Pajnik *et al*., 2016). Takva konstrukcija lako se uklapa u prodemokratski i suverenistički diskurs o potrebi zaštite domaće kulture i samoodređenja od vrijednosti i praksi nametnutih izvana.

Zaključno, funkcija RI-ja, koju prethodna literatura prepoznaje kao "simboličko ljepilo", ovdje se očituje u procesu usklađivanja okvira (*frame alignment*, Snow *et al.*, 1986), koji povezuje različite interpretacijske obrasce i mobilizira politički i društveno heterogene aktere oko zajedničkog cilja. Napad na RI omogućuje donekle umjereniji i sekularizirani diskurs, kojim antirodni akteri svoje nezadovoljstvo ne predstavljaju kao napad na osobe, kao što je ranije bio slučaj s napadima na "homoseksualce", već kao odbacivanje "nečovječnih" ideologija.

5. Organizacijski položaj i razlike u shvaćanju "rodne ideologije"

Analiza intervjua pokazuje da u načinu na koji ispitanici razumiju i opisuju "rodnu ideologiju" ne nalazimo sustavne razlike vezane uz spol, struku, stupanj obrazovanja, vrstu aktera ili porijeklo. Muškarci i žene, laici i stručnjaci, visokoobrazovani i oni s nižim kvalifikacijama, ispitanici iz većih gradova i manjih sredina, svi se kreću unutar sličnog skupa slika i narativa o "rodnoj ideologiji". Umjesto sociodemografskih obrazaca, pokazuje se da je ključna razdjelnica položaj u pokretu: to kako netko govori o rodnoj ideologiji prije svega ovisi o njihovoj ulozi, a ne o društvenim obilježjima.

5.1. Shvaćanje "rodne ideologije" – vođe i osnivači pokreta

U tom smislu, osnivači i vodeći akteri (predstavnici i zaposlenici udruga, stranački lideri) o RI-ju češće govore u analitičkom registru: nude koherentnije definicije, pozivaju se na pravo, biologiju, antropologiju ili prirodno pravo te RI uokviruju kao teoriju koja mijenja istinu o čovjeku, braku i društvenom poretku. Nasuprot tome, operativci i volonteri, lokalni koordinatori i župni aktivisti svoju poziciju prema rodnoj ideologiji prije svega izražavaju kroz afektivni doživljaj i moralnu evaluaciju. Za njih je RI difuzna, teško opisiva, ali snažno doživljena prijetnja "normalnom životu" i "prirodnom poretku": znaju da je "loša", "nenaravna" i "nametnuta izvana", ali ju rijetko mogu precizno definirati ili konceptualno razložiti. Upravo ta razlika u položaju između ideoloških arhitekata i mobilizirane baze strukturira i razlike u razumijevanju i registru u kojem se govori o rodnoj ideologiji.

U diskursu vođa i osnivača antirodnih inicijativa RI funkcionira kao kompleksan, koherentan sustav, a ne kao usputna parola ili pojedinačna politika. Oni ga u pravilu opisuju kao transnacionalno nastalu doktrinu koja se "uvozi" u Hrvatsku: model koji je, kako naglašavaju, već iskušan u drugim zapadnim zemljama i potom "kopiran" kroz domaće zakonodavstvo, obrazovne reforme i kulturne politike (David, A8). Rodna ideologija za njih je, dakle, ključ za razumijevanje suvremenih promjena u pravu, obrazovanju i kulturi. RI je ideologija usporediva s ranijim "velikim ideologijama" poput komunizma, i to ne slučajno: više sugovornika eksplicitno povlači paralelu između nekadašnjeg komunističkog pokušaja "preodgoja" kroz škole i današnjih rodnih programa (Josip, A10; Domagoj, A17).

Središnja odlika njihova govora je epistemološka i antropološka kontekstualizacija: rodna ideologija opisuje se kao projekt koji mijenja "istine o čovjeku", o braku, obitelji i spolnoj razlici (Borna, A14). Vođe dosljedno inzistiraju na razlici između "objektivne", biološki zadane realnosti (kromosomi, stanična struktura, reproduktivna sposobnost) i "subjektivnog" doživljaja roda, koji se opisuje kao voluntaristički i neznanstven (Marija, A3; Luka, A12). U tom je okviru rodna teorija predstavljena kao nasilna zamjena činjenica uvjerenjima ili "maštom"

(Josip, A10). Ne radi se samo o normativnom sukobu oko prava, nego o sukobu oko samog pojma istine: što je čovjek, što je muško/žensko, što je prirodno pravo. Dio sugovornika to artikulira kroz jezik prirodnog prava i poretka (Domagoj, A17; Marko, A18): rodna ideologija razara prirodni poredak te uvodi radikalni pravni pozitivizam i konstruktivizam, u kojem vrijedi ono što smo upisali u zakon, a ne nešto iznad toga.

Druga važna linija je analitička distinkcija između roda kao uloge i roda kao identiteta. Za razliku od aktivista koji često samo deklarativno odbacuju rod, vođe ulaze u genezu pojma: objašnjavaju kako se priča o "rodnim ulogama" (djevojčice koje igraju nogomet, dječaci koji pokazuju "ženske" afinitete) koristi kao osnova za daljnji pomak prema rodnom identitetu, tj. prema tvrdnji da se sama ontološka pripadnost spolu može birati (Luka, A12). U njihovoj rekonstrukciji tu dolazi do svojevrsne prevare: razumni pristanak na razgradnju stereotipa navodno se zloupotrebljava kako bi se nametnula ideja da je spol/rod identitet koji se može proizvoljno redefinirati (Borna, A14). Ovdje je vidljivo da vođe pokušavaju racionalizirati i objasniti logiku protivnika, a ne samo moralno je osuditi: rastavljaju pojmove i uvode distinkcije (spol, rod, uloga, identitet) koje su popraćene normativnim sudom.

Rodna ideologija istodobno se opisuje kao konkretna političko-institucionalna praksa. Sugovornici je vežu uz određene zakone i politike – od zakona o suzbijanju diskriminacije preko Istanbulske konvencije, Obiteljskog zakona te navodnih uklanjanja kategorija "otac" i "majka" iz službenih obrazaca do kurikularnih sadržaja i knjižnične politike. Ona je, dakle, za njih doktrina u praksi: prisutna u ministarstvima, udžbenicima, javno financiranim udrugama te kulturnim programima. Dio sugovornika dodatno to uokviruje kroz argument o "lobiju" s velikim resursima koji, uz pomoć stranih donacija, medija i institucionalne moći, nameće agendu većinskom narodu (Matej, A6; David, A8). To nije tek moralna panika oko promjena u svakodnevici, već i narativ o asimetriji moći, kao i konspirativna teza o manjinskom, dobro umreženom polju progresivnih udruga koje uspijevaju strukturirati politički prostor sukladno vlastitim interesima (Josip, A10).

Uz epistemološku i institucionalnu razinu, važno je kako vođe govore o posljedicama rodne ideologije. Ne formuliraju ih samo kao "grijeh" ili "iskvareni moral" (Gabrijel, A5), već i kao strukturalne posljedice za pravni poredak, demografiju i društvenu stabilnost. Naglašava se pravna nesigurnost (primjeri WC-a, sportskih natjecanja, službenih dokumenata), zbunjivanje djece u ključnim fazama psihoseksualnog razvoja, razvodnjavanje pojma braka kao institucije koja je, u njihovom shvaćanju, normativno i funkcionalno vezana uz reprodukciju (Marija, A3; Matej, A6; Luka, A12). Dio sugovornika rodnu ideologiju vidi kao jedan segment šire civilizacijske dekadencije (Matej, A6; Domagoj, A17): pad religioznosti, hedonizam, odgađanje braka i djece, gubitak "Stvoritelja" kao referentne točke. U tom čitanju

rodna ideologija nije uzrok, nego simptom dublje krize; lakmus-papir koji otkriva već narušen poredak.

Među vođama i osnivačima pokreta emocije jesu prisutne, ali su sublimirane u formu analize ili zabrinutosti; izostaje visceralni, afektivno eksplozivni rječnik karakterističan za "bazu" pokreta. Oni sebe pozicioniraju kao racionalne tumače situacije: pozivaju se na biologiju, medicinu, psihologiju razvoja, pravo, prirodno pravo, teologiju, međunarodne dokumente; uvode analogije i nude cjelovitu dijagnozu modernog društva. U tom smislu, njihov govor o RI-ju nije samo moralna osuda, nego pokušaj da se izgradi sveobuhvatna slika: što je RI, odakle dolazi, kojim se mehanizmima širi i kakve će, po njima, imati dugoročne posljedice. Upravo to višeslojno, konceptualno i "stručno" uokvirivanje razlikuje ih od operativaca i volontera, koji se puno češće zadržavaju na sloganiziranim, emocionalno nabijenim formulama i moralnoj osudi "rodne ideologije" kao nečeg jednostavno lošeg ili "izopačenog", bez te vrste metarazlaganja.

5.2. Shvaćanje "rodne ideologije" – operativci i aktivisti

Kod operativaca i lokalnih aktivista vrlo je jasno da RI nije stabilan, jasno definiran pojam, nego neuhvatljiva prijetnja o kojoj svi znaju da je loša, ali je rijetko tko može objasniti. Oni u pravilu polaze od osjećaja da se nešto nenaravno i pogrešno nameće izvana, a tek onda, dosta nesigurno, pokušavaju to prevesti u riječi. Začudo, gotovo svi u nekom trenutku intervjua eksplicitno izražavaju da se ne smatraju dovoljno kompetentnima da temu objasne: Suzana (A19) kaže da joj je tema "vrlo kompleksna" i da "ne može ništa konkretnije reći"; Sebastijan (A21) na izravno pitanje "što ona jest" odgovara da "ne zna bi li mogao ući u to"; Izidora (A4) kaže da "ne zna objasniti ni opisati" i da neke stvari "ni ne razumije"; Gabrijel (A5) govori da se time "baš toliko ne bavi"; Katarina (A9) priznaje da "nije do kraja to promislila"; Ana-Marija (A16) nakon prve rečenice kaže "ne znam što bih više rekla"; Ante (A22) otvoreno kaže "možda ja to ne razumijem"; a Antun (A11) razlikuje "par ljudi koji znaju artikulirati" od mase drugih koji "ne znaju pravilno i mudro to izartikulirati".

Umjesto definicije dobivamo dominantno *afektivnu* reakciju. Rodna ideologija opisuje se kao "košmar i nered unesen u tradicionalne vrijednosti" (Suzana, A19), kao nešto što "nije po prirodnom poretku" (Sebastijan, A21), kao "devijacije" (Izidora, A4), kao "razaranje temeljnih identiteta" (Gabrijel, A5), kao "pomiješani pojmovi spola i roda" koji im "nisu jasni" (Katarina, A9), kao "nenaravan pokušaj nametanja shvaćanja života" (Ana-Marija, A16). U gotovo svim iskazima pojavljuju se riječi poput: nered, košmar, nenaravno, zbunjujuće, neprirodno, strašno, podlo, prikriveno, neintuitivno. To su prvenstveno emocionalni markeri koji signaliziraju nelagodu, strah i revolt i ne vode prema konceptualnoj raščlambi kakvu poduzimaju osnivači i vođe pokreta.

Kad ipak pokušaju nešto reći o sadržaju, većina ih se vrti oko jednostavne sheme: Bog i priroda su stvorili muško i žensko, a rodna ideologija tvrdi da postoji nešto između ili povrh toga. Miješanje roda i spola za njih je ključan simptom, ali ne i jasno objašnjen problem: Sebastijan (A21) i Katarina (A9) stalno se vraćaju na to da "ne razumiju zašto se ne smije govoriti o spolu" i da im nije jasno zašto je uvjet da spol određuje rod postao neprihvatljiv; Ante (A22) RI svodi na ideju da se čovjek može "opredijeliti što je", što mu "ne drži vodu" i što povezuje s općom patologijom današnje kulture koja tjera ljude da mrze vlastito tijelo; Gabrijel (A5) RI opisuje kao tvrdnju da spol i rod "nisu isto", što naziva "neintuitivnom teorijom" koja razara temeljne identitete. Za razliku od vođa, oni ne ulaze u epistemološku raspravu. Umjesto toga, sudionici ostavljaju dojam da im se "oduzima tlo pod nogama" jer netko dira u nešto što su doživljavali kao samorazumljivo.

Afektivnost se posebno vidi u primjerima i analogijama. Umjesto referiranja na članke zakona ili teorijske rasprave, oni posežu za slikama iz svakodnevice: Ana-Marija (A16) priča o osobnom iskustvu *unisex* WC-a s transvestitom i osjećaju nelagode; Gabrijel (A5) koristi metaforu spektra boja kao sliku multikulturalizma koji gubi jasne granice; Ante (A22) uspoređuje promjenu roda s time da možeš staviti plave leće, ali ti oči ostaju smeđe. Sva tri primjera su kognitivno jednostavna i emocionalno nabijena: cilj nije objasniti kako RI funkcionira, nego proizvesti osjećaj da je riječ o nečemu stranom, nenormalnom i opasnom. Važno je i kako se pozicioniraju sami govornici. Za razliku od vođa, koji govore iz uloge stručnjaka, pravnika, teologa ili političara, baza se legitimira kao "obični vjernici" i "normalni ljudi": župljani, roditelji, ljudi iz "malog mjesta", vjeroučitelji, djelatnici u kulturi, župni aktivisti koji su malo-pomalo "ušetali" u inicijative. Oni naglašavaju svoju nestručnost ("nisam kompetentan", "nisam se time bavio"), ali istodobno i snažan *moralni osjećaj* da treba reagirati: bilo zbog referenduma, Istanbulske konvencije, zdravstvenog odgoja ili odgoja djece općenito. Aktivizam se kod njih pojavljuje kao produžetak župnog i obiteljskog života; u njega ih uključuju prijatelji, župne i obiteljske veze te udruge prisutne u njihovom mjestu/kvartu.

U tipološkom smislu, razumijevanje RI je fragmentirano i sloganizirano, emocionalni intenzitet je visok (strah, nelagoda, ljutnja, osjećaj pritiska i stigmatiziranosti), a dominantna evaluacija je moralna osuda. Oni *znaju* da je rodna ideologija "nenaravna", "protiv prirodnog poretka" i "podmetanje izvana", ali kada ih se pita *što* ona jest, brzo dolazi granica: priznanje da "ne znaju objasniti", povratak na opći osjećaj ugroze i nekoliko ilustrativnih slika iz vlastitog života. Upravo ta kombinacija zbunjenosti i afektivnosti razlikuje ih od vođa i osnivača, koji istu stvar preciznije i konceptualnije artikuliraju kao ideologiju, a baza je prvenstveno doživljava kao difuznu, nejasnu, ali snažno doživljenu prijetnju "normalnom životu".

6. Zaključci i diskusija

Glavni nalazi rada pokazuju, prvo, da "rodna ideologija" sa stajališta aktera doista funkcionira kao fleksibilan, povezujući označitelj koji pod isti kišobran okuplja tumačenje spola/roda, LGBTIQ+ prava, trans identitete, spolni odgoj, pobačaj i šire liberalizacijske procese, pri čemu se gotovo univerzalno konstruira kao "uvoz" i "nametanje" sa Zapada. Drugo, presudna razlika u značenju povezana je s položajem sudionika u pokretu: elite pojam artikuliraju kao kvazianalitičku, koherentnu doktrinu na razini epistemološke i institucionalne dijagnoze, a operativna baza više ga doživljava kao difuznu, afektivno nabijenu kategoriju prakse koja imenuje nesigurnost i moralnu nelagodu. Treće, ta razlika nosi potencijalnu mobilizacijsku prednost: sofisticirani diskurs na vrhu proizvodi legitimitet i koherenciju u katoličkom doktrinarnom, ali i sekularnom kontekstu, a prepoznatljiva moralizatorska verzija na terenu omogućuje širu identifikaciju. Članak stoga upućuje na mehanizme kojima se premošćuje jaz između elite i baze pokreta te kojima moralne politike postaju ključna arena političke borbe u uvjetima tehnokratskog upravljanja i percipiranog demokratskog deficita.

U svim analiziranim organizacijama "rodna ideologija" prepoznata je kao nešto nametnuto i uvezeno sa Zapada, odnosno iz SAD-a i Europske unije, te kao strani koncept koji navodno nanosi štetu stanovništvu Hrvatske. Kako bismo dodatno usporedili konkretna značenja koja se pripisuju okviru rodne ideologije u analiziranim intervjuima, korisno je osloniti se na tipologiju Eszter Kováts o različitim načinima na koje se rod razumijeva u političkoj sferi (Kováts, 2022). U svim slučajevima predstavnici organizacija pokreta prvenstveno odbacuju poststrukturalističko shvaćanje roda, ali i konstruktivistički pristup. Dok konstruktivistički pristup prihvaća biološki dimorfizam spolova, ali očekivanja i uloge muškaraca i žena definira kao društveno konstruirane i stoga podložne kontekstualnim i povijesnim promjenama, poststrukturalistički pristup odbacuje bilo kakav "pred-diskurzivni i fiksni biološki dualizam", polazeći od pretpostavke da su i spol i rod fluidni (*ibid*., str. 122). Nasuprot tome, antirodni ispitanici u svim slučajevima usvajaju treće, konzervativno shvaćanje, koje odbacuje oba prethodna i prema kojem rodna binarnost proizlazi iz spolne binarnosti, uz fiksne skupove uloga i ponašanja koji proizlaze iz "ahistorijske, ontološke i antropološke" razlike između muškaraca i žena (*ibid*.).

Nasuprot tom "zdravorazumskom" razumijevanju spolnog dimorfizma, konstruira se opasnost koju predstavlja "rod". Kao što je vidljivo iz intervjuâ, većina antirodnih poduzetnika razumije "rodnu ideologiju" kao neznanstven, ideološki napad na spolnu binarnost čiji je cilj uvođenje "trećeg spola" ili beskonačnog niza kontingentnih i fluidnih rodnih identiteta. Drugo najčešće značenje koje se u sva tri slučaja pripisuje rodnoj ideologiji odnosi se na navodnu prijetnju tzv. LGBTIQ+ agende, uključujući širenje društvene prihvaćenosti neheteroseksualnih orijenta-

cija i transrodnih identiteta, osobito među djecom. Uporaba političke homofobije i transfobije pritom se pokazuje kao posebno izražena strategija, koja ne mora nužno odgovarati na konkretne oblike kolektivnog djelovanja ili zahtjeve lokalnih LGBTIQ+ aktera, nego funkcionira kao svrhovit alat zastrašivanja radi postizanja određenih političkih ciljeva (Weiss i Bosia, 2013). Transrodne osobe osobito se konstruiraju kao "narodni neprijatelji" (*folk devils*) koji imaju središnju ulogu u stvaranju moralne panike oko navodno ugroženih, ranjivih žrtava – (cis)žena i djece (Goode i Ben-Yehuda, 1994). Oslanjajući se na tipologiju homofobije F. Lyonga (2021), moguće je dodatno okarakterizirati vrstu homofobije koja se javlja u intervjuima. Riječ je prvenstveno o ublaženim i prikrivenim oblicima homofobije. Dok ublažena i prikrivena homofobija ne napada samu praksu homoseksualnosti, nego osporava proširenje prava na LGBTIQ+ osobe i pojavljuje se u implicitnim oblicima, "morbidna" homofobija (*morbidity homophobia*) homoseksualnost razumijeva kao bolest ili izvor bolesti. Te dominantne varijante valja tumačiti i kao prilagodbe diskurzivnim strukturama prilika: snažniji antidiskriminacijski zakoni i tolerantniji društveni stavovi prema homoseksualnosti trebali bi poticati pojavu prikrivenijih i umjerenijih oblika homofobije. U tom smislu, antirodna retorika može se razumjeti kao uspješan primjer usklađivanja okvira (*frame alignment*), pri čemu su prikrivena homofobija i transfobija, usmjerene na napad na "ideologije", a ne na osobe, prihvatljivije široj javnosti i potencijalno mobiliziraju veći broj pristaša.

Povrh toga, važan je i nalaz koji pokazuje razliku između shvaćanja okvira "rodne ideologije" na razini osnivača i vođa pokreta s jedne te lokalnih koordinatora i baze aktivista s druge strane. Taj nalaz empirijski vrlo jasno potvrđuje i operacionalizira Brubakerovu distinkciju između kategorija analize i kategorija prakse. Pokazuje da "rodna ideologija" nije jedinstven, koherentan okvir koji svi pripadnici pokreta jednako razumiju, nego okvir koji cirkulira između različitih razina i funkcija, pri čemu se njegovo značenje osjetno mijenja ovisno o ulozi i položaju aktera u pokretu. Kod osnivača i vođa ona funkcionira kao kvazianalitička kategorija: sustavno artikuliran okvir koji pretendira objasniti dubinske društvene promjene, ponuditi uzročnu dijagnozu i legitimirati političku borbu. Kod operativaca i koordinatora na terenu ona funkcionira kao kategorija prakse: difuzna, afektivno nabijena oznaka za osjećaj ugroze, gubitka moralne i ontološke sigurnosti te narušavanja "normalnog života". U Brubakerovu smislu, ključni doprinos nalaza jest u tome što pokazuje kako isti pojam može istodobno biti analitički sofisticiran na vrhu i nerefleksivan u praksi, a da to ne proizvodi pukotine u pokretu. Naprotiv, upravo ta dvostrukost omogućuje stabilnu mobilizaciju: analitički razrađen diskurs vođa daje pokretu intelektualni legitimitet i koherenciju, a afektivno-moralna verzija pojma omogućuje široku identifikaciju baze. Buduća istraživanja mogu ponuditi odgovor na pitanje proizlaze li navedene razlike iz specifičnih razlika u organizacijskom

položaju ili naprosto iz razlika u iskustvu s javnim govorenjem. U prilog prvoj tezi možda ide to što su i intervjuirani pripadnici "baze", kao lokalni koordinatori događaja i volontera te aktivisti prisutni na terenu, relativno često "pred kamerama". Osim toga, logično je da idejni osnivači pokreta više promišljaju koncepte, ideje i strategije mobilizacije. Napokon, fleksibilno i dinamično djelovanje okvira RI-ja na različitim razinama pokreta s drugačijim afektivno-strateškim ulogom pomaže objasniti kako prvenstveno višeklasne elite pokreta mobiliziraju niže klase (za ulogu klase u antirodnoj mobilizaciji vidi: Geva, 2019; Svatoňová, 2022).

Taj nalaz posebno je važan za razumijevanje toga što RI znači za obične pristaše (koji ovdje nisu intervjuirani, ali sociološki više nalikuju na opisanu bazu). Sugerira da za njih RI nije prije svega skup politika, teorija ili zakona, nego naziv za difuzni osjećaj dezorijentacije u svijetu koji se mijenja brže nego što ga mogu pojmovno pratiti. To je oznaka za iskustvo gubitka samorazumljivosti: da više nije jasno što znači biti muškarac ili žena, roditelj, dijete, "normalna obitelj", ili koje su granice između privatnog, vjerskog i javnog. "Rodna ideologija" u tom smislu nije objašnjenje stvarnosti, nego afektivni čvor koji povezuje strah, nelagodu i moralnu osudu. Time se potvrđuje da RI u praksi funkcionira manje kao ideologija u klasičnom smislu, a više kao simboličko sredstvo za artikulaciju nesigurnosti i otpora, što ju čini moćnim sredstvom mobilizacije. Ipak, jedno od metodoloških ograničenja ovog rada jest to što je tematska analiza slabo prilagođena zahvaćanju emocija i njihove uloge u političkoj mobilizaciji (za analizu emocija vidi: Tranfić i Gergorić, 2025), iako izvršena analiza ukazuje na izrazitu važnost afektivne dimenzije antirodnog pokreta.

U politološkom smislu, doprinos ovog članka je u tome što antirodnu mobilizaciju analizira prvenstveno kao politički proces proizvodnje smisla i legitimiteta, a ne samo kao diskurzivno-strateški fenomen. Umjesto da pojam "rodne ideologije" tretira isključivo kao prazan označitelj, rad pokazuje kako taj okvir funkcionira unutar pokreta kao sredstvo političke orijentacije, diferencijacije i stabilizacije kolektivnog djelovanja. Time se pomiče fokus s javnih kampanja i formalnih dokumenata na način na koji akteri kršćanske desnice razumiju vlastitu političku ulogu, definiraju prijetnje i opravdavaju političku intervenciju u području moralnih politika. Članak također doprinosi razumijevanju toga kako se u suvremenim političkim pokretima premošćuje jaz između elite i baze te kako moralne i kulturne politike postaju ključno polje politizacije u kontekstu percipiranog demokratskog deficita i ubrzanih društvenih promjena.

Popis intervjuiranih aktera

NAZIV AKTERA	VRSTA AKTERA
40 dana za život	građanska inicijativa
Betlehem	nevladina udruga
Dalmacija za život	nevladina udruga
Glas roditelja za djecu	nevladina udruga
Hod za život	građanska inicijativa
HRAST	politička stranka
Hrvatska za život	nevladina udruga
Istina o Istanbulskoj	građanska inicijativa
Obiteljska stranka	politička stranka
Roditeljski institut za odgoj i obrazovanje	nevladina udruga
Studenti za život	studentska udruga
U ime obitelji	nevladina udruga
U ime obitelji – projekt domovina	politička stranka
Udruga za promicanje obiteljskih vrijednosti – Blaženi Alojzije Stepinac	nevladina udruga

LITERATURA

Bagagli, B. P., Chaves, T. V. i Zoppi Fontana, M. G. (2021) "Trans Women and Public Restrooms: The Legal Discourse and Its Violence", *Frontiers in Sociology*, 6, 652777. https://doi.org/10.3389/fsoc.2021.652777

Baketa, N., Bovan, K. i Matić, J. B. (2021) "Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj: istraživački izvještaj za 2021. godinu". Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 1–73.

Benford, R. D. (1993) "Frame Disputes within the Nuclear Disarmament Movement", *Social Forces*, 71 (3), str. 677–701. https://doi.org/10.2307/2579890

Benford, R. D. i Snow, D. A. (2000) "Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment", *Annual Review of Sociology*, 26, str. 611–639.

Bevir, M. i Rhodes, R. A. W. (ur.) (2016) *Routledge handbook of interpretive political science*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group (Routledge handbooks). https://doi.org/10.4324/9781315725314

Bilić, B. i Kajinić, S. (ur.) (2016) *Intersectionality and LGBT Activist Politics: Multiple Others in Croatia and Serbia*. 1. izd. London: Palgrave Macmillan UK.

Blee, K. M. (2007) "Ethnographies of the Far Right", *Journal of Contemporary Ethnography*, 36 (2), str. 119–128. https://doi.org/10.1177/0891241606298815

Bracke, S. i Paternotte, D. (2016) "Unpacking the Sin of Gender", *Religion and Gender*, 6 (2), str. 143–154. https://doi.org/10.18352/rg.10167

Brubaker, R. (2013) "Categories of analysis and categories of practice: a note on the study of Muslims in European countries of immigration", *Ethnic and Racial Studies*, 36 (1), str. 1–8. https://doi.org/10.1080/01419870.2012.729674

Brubaker, R. (2017) "Between nationalism and civilizationism: the European populist moment in comparative perspective", *Ethnic and Racial Studies*, 40 (8), str. 1191–1226. Dostupno na: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01419870.2017.1294700 (pristupljeno: 13. ožujka 2018.).

Brubaker, R. (2020) "Populism and nationalism", *Nations and Nationalism*, 26 (1), str. 44–66. https://doi.org/10.1111/nana.12522

Brubaker, R. (2025) "Gender Identity: The Career of a Category", *Theory and Social Inquiry*, 1 (1), str. 1–50. https://doi.org/10.16995/tsi.18211

Buss, D. i Herman, D. (2003) *Globalizing family values: the Christian right in international politics*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Caiani, M. (2023) "Framing and social movements", *Discourse Studies*, 25 (2), str. 195–209. https://doi.org/10.1177/14614456231154734

Cammaerts, B. (2022) "The abnormalisation of social justice: The 'anti-woke culture war' discourse in the UK", *Discourse & Society*, 33 (6), str. 730–743. https://doi.org/10.1177/09579265221095407

Case, M. A. (2016) "The Role of the Popes in the Invention of Complementarity and the Anathematization of Gender", *Religion and Gender*, 6 (2), str. 155–172. https://doi.org/10.18352/rg.10124

Castelli Gattinara, P. (2020) "The study of the far right and its three E's: why scholarship must go beyond Eurocentrism, Electoralism and Externalism", *French Politics*, 18 (3), str. 314–333. https://doi.org/10.1057/s41253-020-00124-8

Darakchi, S. (2019) "'The Western Feminists Want to Make Us Gay': Nationalism, Heteronormativity, and Violence Against Women in Bulgaria in Times of 'Anti-gender Campaigns'", *Sexuality and Culture*, 23 (4), str. 1208–1229. https://doi.org/10.1007/s12119-019-09611-9

Đurašković, S. (2026) "The trajectory of the post-2000 Croatian radical right ideas: from anti-communism to anti-liberalism", *European Politics and Society*, 1–17. https://doi.org/10.1080/23745118.2026.2714286

Edenborg, E. (2023) "Anti-Gender Politics as Discourse Coalitions: Russia's Domestic and International Promotion of 'Traditional Values'", *Problems of Post-Communism*, 70 (2), str. 175–184. https://doi.org/10.1080/10758216.2021.1987269

Flick, U. (2009) *An introduction to qualitative research*. 4. izd. Los Angeles: Sage Publications.

Garbagnoli, S. (2016) "Against the Heresy of Immanence: Vatican's 'Gender' as a New Rhetorical Device Against the Denaturalization of the Sexual Order", *Religion and Gender*, 6 (2), str. 187–204. https://doi.org/10.18352/rg.10156

Gergorić, M. (2020) "Antirodni pokreti u 21. stoljeću", *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 17 (1), str. 149–167. https://doi.org/10.20901/an.17.07

Geva, D. (2019) "Non au gender: Moral epistemics and French conservative strategies of distinction", *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 6 (4), str. 393–420. https://doi.org/10.1080/23254823.2019.1660196

Goode, E. i Ben-Yehuda, N. (1994) *Moral panics: the social construction of deviance*. Oxford, UK; Cambridge, USA: Blackwell.

Graff, A. (2016) "'Gender Ideology': Weak Concepts, Powerful Politics", *Religion and Gender*, 6 (2), str. 268–272. https://doi.org/10.18352/rg.10177

Grzebalska, W. i Pető, A. (2018) "The gendered modus operandi of the illiberal transformation in Hungary and Poland", *Women's Studies International Forum*, 68, str. 164–172. https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.12.001

Irvine, J. A. i Sutlović, L. (2015) "Gender Equality in Croatia: Closing the Compliance Gap" u C. M. Hassenstab i S. P. Ramet (ur.) *Gender (In)equality and Gender Politics in Southeastern Europe*. London: Palgrave Macmillan UK, str. 62–86. https://doi.org/10.1057/9781137449924_4

Juroš, T. V., Dobrotić, I. i Flego, S. (2020) "The Rise of the Anti-Gender Movement in Croatia and the 2013 Marriage Referendum", *Europe-Asia Studies*, 72 (9), str. 1523–1553. https://doi.org/10.1080/09668136.2020.1820956

Kováts, E. (2022) "Only ! know my gender: The individualist turn in gender theory and politics, and the right-wing opposition", *Intersections*, 8 (1), str. 110–127. https://doi.org/10.17356/ieejsp.v8i1.448

Kováts, E. i Põim, M. (2015) *Gender as Symbolic Glue: The Position and Role of Conservative and Far Right Parties in the Anti-Gender Mobilizations in Europe*. Bruxelles: Foundation for European Progressive Studies.

Kuhar, R. i Paternotte, D. (2017) *Anti-gender Campaigns in Europe: Mobilizing Against Equality*. London, New York: Rowman & Littlefield International.

Kulenović, E. (2013) "Brak i Kulturkampf", *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 4 (16), str. 14–18.

Kursar, T. i Matan, A. (2022) "Forms of Politicization in Croatia: A Road to a Consensus Democracy 2.0" u M. Schmidt-Gleim, R. Smilova i C. Wiesner (ur.) *Democratic Crisis Revisited*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, str. 173–190. https://doi.org/10.5771/9783748912941-173

Laclau, E. (2005) *On populist reason*. London, New York: Verso.

Lareau, A. (2021) *Listening to people: a practical guide to interviewing, participant observation, data analysis, and writing it all up*. Chicago (Ill.), London: The University of Chicago Press (Chicago guides to writing, editing, and publishing).

Lo Mascolo, G. (ur.) (2023) *The Christian Right in Europe: Movements, Networks and Denominations*. Bielefeld: Transcript-Verlag (Edition Politik, 129).

Lyonga, F. (2021) "Shades of Homophobia: A Framework for Analyzing Negative Attitudes Toward Homosexuality", *Journal of Homosexuality*, 68 (10), str. 1664–1684. https://doi.org/10.1080/00918369.2019.1702352

Mayer, S. i Sauer, B. (2017) "Gender ideology in Austria: Coalitions around an empty signifier" u Kuhar, R. i Paternotte, D. (ur.) *Anti-gender campaigns in Europe: Mobilizing against equality*. London, New York: Rowman & Littlefield International, str. 23–40.

Mudde, C. (2007) *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511492037

Norocel, O. C. (2015) "The Panoptic Performance of Masculinity for the Romanian Ethno-Nationalist Project: Disciplinary Intersections in Populist Radical Right Print Media", *DiGeSt. Journal of Diversity and Gender Studies*, 2 (1–2), str. 143–156. https://doi.org/10.11116/jdivegendstud.2.1-2.0143

Olujic, M. B. (1990) "Economic and Demographic Change in Contemporary Yugoslavia: Persistence of Traditional Gender Ideology", *East European Quarterly*, 23 (4), str. 477–485.

Pajnik, M., Kuhar, R. i Šori, I. (2016) "Populism in the Slovenian Context: Between Ethno-Nationalism and Re-Traditionalisation" u G. Lazaridis, G. Campani i A. Benveniste (ur.) *The Rise of the Far Right in Europe*. London: Palgrave Macmillan UK, str. 137–160. https://doi.org/10.1057/978-1-137-55679-0_6

Paternotte, D. (2023) "Victor Frankenstein and his creature: the many lives of 'gender ideology'", *International Review of Sociology*, 33 (1), str. 80–104. https://doi.org/10.1080/03906701.2023.2187833

Petković, K. (2013) "Politike moralnosti – politička slika kulturnih ratova u Hrvatskoj", *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 4 (16), str. 3–13.

Rahman, Q., Xu, Y., Lippa, R. A. i Vasey, P. L. (2020) "Prevalence of Sexual Orientation Across 28 Nations and Its Association with Gender Equality, Economic De-

velopment, and Individualism", *Archives of Sexual Behavior*, 49 (2), str. 595–606. https://doi.org/10.1007/s10508-019-01590-0

Rawłuszko, M. (2021) "And If the Opponents of Gender Ideology Are Right? Gender Politics, Europeanization, and the Democratic Deficit", *Politics & Gender*, 17 (2), str. 301–323. https://doi.org/10.1017/S1743923X19000576

Roulston, K. (2014) "Analysing interviews" u Flick, U. (ur.) *The Handbook of Qualitative Data Analysis*. London: Sage, str. 297–312.

Snow, D. A. *et al*. (1986) "Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation", *American Sociological Review*, 51 (4), str. 464–481. https://doi.org/10.2307/2095581

Spehar, A. (2012) "Women's Movements as Agents of Change: The Politics of Policymaking and the Reform of Domestic Violence Laws in Croatia and Slovenia, 1991–2004", *Journal of Women, Politics & Policy*, 33 (3), str. 205–238.

Svatoňová, E. (2022) "'We Want Justice and Equality, Not Gender'. Translating Class Struggle into Anti-gender Discourse", *Totalitarianism and Democracy*, 19 (1), str. 111–126.

Štulhofer, A. i Hodžić, A. (2017) "Embryo, Eddy Bear-Centaur, and the Constitution: Mobilizations against 'Gender Ideology' and Sexual Permissiveness in Croatia" u Kuhar, R. i Paternotte, D. (ur.) *Anti-gender Campaigns in Europe: Mobilizing against Equality*. London, New York: Rowman & Littlefield International, str. 60–73.

Tranfić, I. (2022) "Framing 'gender ideology': religious populism in the Croatian Catholic Church", *Identities*, str. 1–17. https://doi.org/10.1080/1070289X.2022.2037899

Tranfić, I. (2025) "From parish to parliament: resources and alliances of anti-gender movements in Southeast Europe", *East European Politics*, 41 (3), str. 401–422. https://doi.org/10.1080/21599165.2025.2528722

Tranfić, I. i Gergorić, M. (2025) "Emotions and Identities in Anti-Gender Contention: A Reinvention of Radical-Right Protest Culture", *Javnost – The Public*, 32 (2), str. 188–206. https://doi.org/10.1080/13183222.2025.2498306

Vučković Juroš, T., Dobrotić, I. i Flego, S. (2020) "The Rise of the Anti-Gender Movement in Croatia and the 2013 Marriage Referendum", *Europe-Asia Studies*, 72 (9), str. 1523–1553. https://doi.org/10.1080/09668136.2020.1820956

Weiss, M. L. i Bosia, M. J. (ur.) (2013) *Global homophobia: states, movements, and the politics of oppression*. Urbana: University of Illinois Press.

Willig, C. (2014) "Interpretation and analysis" u Flick, U. (ur.) *The Handbook of Qualitative Data Analysis*. London: Sage, str. 136–150.

Wodak, R. (2015) *The politics of fear: what right-wing populist discourses mean*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.

Ivan Tranfić

"GENDER IDEOLOGY" AS A MOBILIZATION FRAME: AN ANALYSIS OF INTERVIEWS WITH CHRISTIAN RIGHT ACTORS IN CROATIA

Summary

This article analyzes how Christian right actors in Croatia understand and use the concept of "gender ideology" as a framework for political mobilization. Drawing on the political sociology of social movements and interpretive political science, the paper examines the meanings that actors themselves attach to the concept, as well as its epistemological and political functions. The empirical analysis is based on 22 semi-structured interviews with key representatives of conservative associations, civic initiatives, and movement parties, collected between 2010 and 2020. The thematic analysis shows that "gender ideology" functions as a flexible and connecting signifier that primarily encompasses gender equality, reproductive rights, LGBTIQ+ policies, and sexual education, often mobilizing covert forms of homophobia and transphobia. The key finding of the paper is that the meaning of the concept systematically differs according to the position of the actors: while the movement elites articulate "gender ideology" as a coherent quasi-analytical framework, the operational base experiences it as a diffuse, affectively charged category of practice. This distinction facilitates both ideological coherence and broad mobilization of the movement.

Keywords: Anti-gender Movement, Social Movements, Interpretive Political Science, Framing, Christian Right, Gender Equality

Ivan Tranfić, znanstveni suradnik, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. *E-mail*: ivan@idi.hr

Politička misao je časopis s otvorenim pristupom licenciran međunarodnom licencom Creative Commons CC BY-NC-ND. Autorima se ne naplaćuju naknade ni u jednoj fazi izdavačkog procesa.